

Katri ja Kalle Paju käymässä Terijoella jatkosodan aikana - Otteita Katri Pajun (s.22.5.1899) muisteluista

Nauhoittanut Matti Paju 15.5.1983.

Ääninauhalta purkanut ja toimittanut Tuovi Paju

Rovasti Mutru, kunnanjohtaja Kauko (Laitinen) ja muut herrat lähettivät minulle kirjeen Järvenpään Tervanokkaan. Meidät oli valittu lähtemään Terijoelle silloin, kun sinne läksi ensimmäinen porukka. Piti mennä kunnantoimistoon, mutta ei saanut kertoa kenellekään.

Kymmenes elokuuta -41 meitä lähti yhdeksän henkeä Järvenpään asemalta. Sinne oli tullut paljon ihmisiä, kun Terijoelle ei vielä kukaan siviili ollut päässyt siihen mennessä. Lähtö oli niin juhlallinen. Rovasti Väinö Mutru piti meille siinä puheen ja ihmiset lauloivat virren ”Riennä riemuin eespäin vaan”, ja sitten noustiin junaan.

Oli se jännittävää. Meille kerrottiin etukäteen, etteivät junat kulje Terijoelle, Raivolaan asti vain. Ei siinä junassa uni tullut. Alkoi näkyä Viipuria ja katsottiin, että millaista jälkeä siellä on, ja Summan läpi kun mentiin, niin kyllä oli paikat muuttuneet. Raivolan asemalta päästiin sotilaskyydillä. Sotilaat nostivat meitä auton lavalle niin paljon kuin sopi. Ja meillä oli määräys, että mukana piti olla viiden päivän muona ja kumisaappaat ja muuta tarpeellista, ja polkupyörä, mutta sitä ei minulla vielä silloin ollut.

Rovasti Mutrukin mukana siivoamassa

Sotilaat veivät meidät Kuokkalan tien varteen yhteen huvilaan, sinne majoituttiin. Sota riehui vielä täyttä päätä, siviilejä ei ollut muita kuin me. Sotilaat kiroilivat, että mitä varten ne siviilejä tänne lähettivät, huomenna teidän on häivyttävä. Rovasti ja kunnanjohtaja olivat seuraavana päivänä lähdössä katsomaan Tyrisevältä kauppaneuvos Aaltosen ja Viipurin läänin Maanviljelysseuran huvilaa, että jos sinne majoituttaisiin. Rovasti Mutru oli pitänyt siellä meilläpäin kylänlukuja ja tiesi paikat. Minä pääsin mukaan autoon ja niin me käytiin läpi kaikki paikat, mutta siellä oli niin paljon näitä omia sotilaita, että joka huoneessa oli kerrossängyt. Sillä matkalla sain sitten käydä ensimmäisen kerran kotona. Tyrisevälle ei vielä päästy asumaan.

Sitten keksivät, että mennään etsimään tilaa Käkösenpäästä, ja päästiin opettaja Parikan taloon, me yhdeksän. Seuraavana päivänä alettiin siivota. Tietäähän sen, millaista siellä oli niitten muitten jäljeltä.

Tikan Ristina ja Pekkasen Mari ja mie ruvettiin siivoamaan ja pesemään. Meillä ei ollut astioita eikä ämpäreitä eikä ruoka-astioita eikä mitään. Ruokia oli jokaisella vähän ja niistä tehtiin. Luvan perästä saivat mennä etsimään, että jos mistä saisivat evakuoitua jotain, naapurien jäljiltä. Kun rovasti Mutru näki, että meillä naisilla oli kova kiire, hän rupesi kantamaan meille puita ja vettä. Iltasella tuli muitakin. Toivat astioita ja niitä pestiin, pulvereita meillä oli, ja sitten tehtiin ruokaa. Illalla meillä oli ihan juhla-ateria, ja rovasti piti meille vielä hyvän puheen. Siinä ei enää pysähtynyt tippa silmään, sitä tuli jo ihan enemmänkin.

Lisää ihmisiä tuli vielä seuraavina päivinä ja majoitettiin sinne Käkösensäähän.

Terijoen kunnan esikunnan henkilöstöä syksyllä 1941. Edessä keskellä Vendla Salokas. Rovasti Mutru ryhmän keskellä tummassa puvussa ja hänen takanaan oikealla Kauko Laitinen. Takana oikealla vaaleassa takissa lisäksi Lahtiharju. Muita kuvan henkilöitä ei ole tunnistettu.

Katri kertoo omin sanoin kovien kokemusten yöstä:

Siel ol ja kova keskitys yhe kerra ni sannoit et 450 kranaattii tul yöl. Ja ne ko alkoit tulla ni mie oti täki hartijoillei ja aatteli jot jos jään hankee sinne ni... Miul ol sellane hattu pääs ni mie sano Pekkase Maril jot tää ei oikee miule käy. Minnuu nauratti viel se jot kyl se käi oikee hyväst sen täki kans, ko se ol ympäril. Käslaukku putos, en sitä osant varjella, mut mie oli jo pant liivihei rahat ja pankkikirja, jot jos mihin jouvuu ni jottei jää iha puil paljail.

Kalle ja Katri pääsivät sittenkin kotiin!

Sitten tuli taas käsky, että *siviilit pois täältä!* Laittoivat meidät Puhtulaan, yhdeksän kilometrin päähän Terijoen keskustasta. En ollut käynytkään ikinä, ja nyt jouduttiin asumaankin Puhtulassa. Sitä lisäväkeä rupesivat lähettämään takaisin sijoituskuntiin, kun sota ei loppunutkaan.

Niille kunnanherroille olen suuressa kiitollisuudenvelassa – heistäkö lie johtunut, kun saivat divisioonan komentajalta luvan Kallelle ja minulle päästä kotiin asti. Ensin ostettiin sotasaalisvarastosta yksi lehmä ja hevonen. Mutta matkalla oli puomit, kotiin ei saanut mennä, käymään vain. Kolmen kilometrin päässä asuttiin. Poika, (Mauri Paju) oli silloin vielä kotona. Sitten Mauri joutui armeijaan. Minä, Kalle ja Luukkosen Kerttu, joka oli siivousryhmän mukana, oltiin sen kylän ainoat siviilit!

Unohtumaton jouluaatto Tyrisevällä vuonna 1942

(Katri Pajun aiemmin julkaistu kirjoitus: Jälleen kotona.)

”Arkiset puuhats on lopetettu, ja valmistaudumme vastaanottamaan joulun suurta juhlaa oman kurkihirren alla.

Lähdin joulukuusta hakemaan omasta metsästä, joka oli Käpykylään mennessä. Samalla menin taloja katsomaan. Mitään ei ollut siellä enää jäljellä. Rauniot törröttivät muistuttaen että sielläkin oli kerran kodit joissa joululaulut kajahtivat, jouluvalot kirkkaana loistivat. Tiet ovat nyt siellä tallaamattomat, ja rauhaisa lumivaippa verhoaa hiiltyneiden kotien rauniot untuvaiseen verhoonsa, ikään kuin tahtoen peittää sodan tuhoisat jäljet tänä suurena juhlanä.

Minä näin sieluni silmillä entiset asukkaats, muistot sieltä. Paljon oli meillä yhteisiä rientoja ja harrastuksia. Koko kylän väki oli tunnettua. Muistan heitä kaikkia yhteisesti sekä jokaista erikseen, jotka juuri jouluksi toivoivat pääsevänsä kotiin. Kaukana ovat poikanikin nyt siellä jossain täyttämässä velvollisuuttaan, eivät päässeet jouluksi kotiin käymään.

Alakylässä ovat rakennukset suurin piirtein säilyneet, paitsi muutamat ovat autioina. Ovet ovat avoinna odottaen *niitä sieltä* kotiin. Kauempana muutamista taloista pilkistää kuitenkin valo peitettyjen ikkunain reunamista. Siellä asuvat meidän urheat poikamme, jotka seisovat uskollisesti vartiopaikoillaan turvatakseen meille rauhan, että vielä kerran koittaisi valoisampi, uusi huomen. Että niin sotilaats kuin vielä hajalla olevat karjalaiset saisivat viettää tätä suurta rauhan juhlaa.”

Terijoen kunnan esikunnan henkilöstöä Martti Salokkaan talon portailla syksyllä 1941. Vendla Salokas ensimmäisessä rivissä oikealla. Muita kuvan henkilöitä ei ole tunnistettu.

Tuomiosunnuntain ehtoollinen kotikirkossa

Terijoki oli sotatoimialuetta, mutta me olimme päässeet ”Teri-Säätiön hommiin” kunnan esikunnan mukana. Kaksi ja puoli vuotta kesti se siellä asuminen.

Oli taas tuomiosunnuntai ja rovasti Mutru oli käymässä, ja hän järjesti meille tilaisuuden Terijoen kirkkoon. Meitä oli silloin siviilejä kolmetoista henkeä... Venäläiset olivat tehneet kirkon elokuvateatteriksi. Vallilan rykmentti oli majoittunut Terijoelle, ja sen miehistä joku oli järjestänyt kirkkoon alttaritaulun ”Jeesus asettaa myrskyn”. Kun menttiin kirkkoon, niin sotilaat olivat jo kaikki siellä penkeillä ja meille siviileille oli järjestetty eturiville tilaa. Mutrulle oli tehty pieni saarnapaikka. Kirkko oli silloin umpeen muurattu, mutta siellä oli sähkövalot. Tuomiosunnuntaina meillä oli ollut lähtö, tuomiosunnuntaina oltiin kirkossa taas kun tultiin takaisin. Mutru piti meille saarnan ja jakoi ehtoollista, seisottiin siellä alttarin edessä, elokuvateatterissa, niin kuin siellä silloin oli...

”Meijä Suome herrat ei uskoneet yhtää et se tulloo siint läpi”

Oli lauantaiamu kun sitä alkoi tulla, maalta, mereltä ja ilmasta sitä tuli. Kalle oli mennyt Kirjavalaan Uudenkirkon nurkille perjantaina myllyyn. Siellä oli oikein paljon jauhattajia, ja taas olin jäänyt yksin. Ei ollut hevosta kotona niin kuin ensimmäisellä ja toisella kerralla. Kalle laski kerran semmoista hirtehistä huumoria, sanoi ”kaks kertaa jäti euko sova jalkoi, mut ain tul peräst”!

Kun rintama murtui, niin yksi niistä tutuista sotilaista mitkä olivat asuneet siinä Tyri-sevällä aikaisemmin tuli sieltä ja sanoi, että heidän porukka marssii jo tuolla maantietä myöten pitkällä. Hän kun oli hevosen kanssa niin hän sanoi ettei lähde, hän menee katsomaan, miten Pajun emäntä ja isäntä pärjäävät.

Olin yksin kotona. Hän sanoi: ”Asia on silleen, että nyt on lähdettävä!” Että rintama murtuu ja sellaista... Menin ilmapartiopaikalle ja sanoin jotta ”meillä kävi sotilas ja sanoi että lähdettävä on”, niin se mies sanoi ”kuka sellainen sanoja on, se pitää pitää”. Itsellään oli puhelinlinjat jo katkaistu, ei päässeet mihinkään... Lotat pesivät lattoita ja paistoivat pullaa, mutta pakkohan niittenkin oli lähteä.

Silloin meillä oli jo kaksi lehmää, ja kahden vuoden aikana teetettiin porsaita, kun oli ostettu emakko. Otin lehmät, panin niille narut. Minulla oli silloin jo pyöräkin... Vasikat panin aitaukseen ja sioille ruokaa eteen... Oli minulla kanojakin jonkun verran, että sai omiksi tarpeiksi munia... *Tämä* se vasta oli äkkilähtö! Ja kun menin Kertulle sanomaan että nyt lähdet sukkelaan niin hän sanoi: ”En minä jouda”, kun ompeli sotilaille suorista housuista pussipöksyjä. No, pakkohan se oli. Mentiin vissiin kymmenkunta kilometriä Metsäkylään ja vietiin lehmät yhteen tyhjään navettaan. Sitten tultiin maantien laitaan ja alettiin kytätä, kun sotilaita menee rajalle päin, jotta pyritään kyytiin, niin toiset vain näyttivät jotta ei ei, mutta yksi auto ottikin meidät sitten lavalle.

Se vihoviimine lähtö

Päästii sil autol kottii, mie pikkaraise pani nyyttii tavaraa, mut enneko sit mäntii lehmii kans taas Uuvelekirkole ja sinne, ni sit ne hävisiit, ei miule jäänt muuta ko se mitä vaatteita ol pääl. Yhe hammee kans sitä joutu taas lähtemää.